

ZARYS DZIEJÓW UZDROWISKA SWOSZOWICE

Uzdrowisko Swoszowice istnieje od roku 1811, ale już w średniowieczu wykorzystywano wypływającą z kopalni siarki wodę do celów leczniczych. Kodeks Tyniecki z 1362 r. zamieszcza pierwsze wzmianki o Swoszowicach, wsi podkarpackiej. W XIV w. na tych terenach założono pierwsze kopalnie siarki, które przynosiły znaczne dochody Skarbowi Królestwa. Ślady tych kopalni istnieją do dziś w postaci wyrobisk i hald. W tamtych czasach znane były źródła siarczkowe. O wykorzystaniu tych źródeł do kąpieli leczniczych, stosowanych w Swoszowicach już w początkach XV w. donosi „Przewodnik po Uzdrowiskach” z 1878 r. Siarka w Swoszowicach odkryto w 1422 r. w okresie, kiedy bron palna na dobre zaczęła wchodzić w użycie, a siarka stanowiła cenny surowiec do wyrobu prochu strzelniczego.

Odkrywca siarki był górnik, niejaki Krystyn. Zainteresowali się nią krakowscy mieszczanie, którzy mieli w kopalniach wysokie udziały – Marcin Chmieli, Adam Szolc.

Pretensje do kopalni rościł sobie również klasztor Bozego Ciała w Krakowie, do którego Swoszowice należały. Od 1488 r. kopalnię siarki posiadał Paweł Szwarz, a następnie jego syn Stanisław, który w 1526 r. sprzedał ją Zaufret-Betmanom, a ci z kolei w 1594 r. Melchowi Włodkiewiczowi. Właściciele kopalni toczyli spory z królem, który posiadał tzw. Regale tj. wyłączne prawo do wszystkich bogactw kopalnych. Prawa tego w odniesieniu do swoszowickiej siarki zrzekł się dopiero w 1598 r. król Zygmunt III Waza. Do klasztoru Bozego Ciała Swoszowice należały aż do rozbiorów. Potem przeszły w ręce prywatne, a od 1807 r. kopalnia stała się własnością rządową. W kopalni zatrudnionych było wtedy około 250 osób, a urobek wynosił 1500 ton rocznie. W roku 1888 zaniechano wydobywania siarki ze względu na niską wydajność złóż. Próby eksploatacji kopalni podjęli w okresie I wojny światowej Austriacy, jednak największym bogactwem Swoszowic były źródła siarczkowe. W 1578 r. ukazała się w Oficynie Lazarzowej praca lekarza króla Stefana Batorego – Wojciecha Oczki pt. „Cieplice”, w której autor opisuje źródła siarczkowe Swoszowic. Napisał on, że wody Swoszowic mają wysoką wartość leczniczą przy chorobach reumatycznych. W 1597 r. Francuz Jakub Esprinhard zwiedził kopalnię i pozostawił opis stwierdzając m.in., że pobyt w podziemiach kopalni skutecznie leczy zarazę. W 1617 r. inny lekarz Erazm Syxt rozwijał badania nad wodami siarczkowymi w Swoszowicach. Nie wiadomo, czy zbudowano już wówczas jakieś kąpielisko, ale ludzie korzystali tam z wód.

W 1795 r. właściciele Swoszowic Leon von Lowenmuth oraz Franciszek Hilburg von Ehrenfels „zwachawszy pachnący zgnilymi jajami interes”, zbudowali tu trzy szalasy z gliny i chrustu nazywając je szumnie Łazienkami oraz domami gościnnymi. W 1807 r. kupił Swoszowice prof. UJ Feliks Radwanski. Zbudował on dom zdrojowy „Łazienki”, do których doprowadzono wodę drewnianymi rynnami, zainstalował urządzenia uzdrowiskowe oraz wznosił kilka budynków przeznaczonych na mieszkania dla gości.

W roku 1811 zjawili się w Swoszowicach Julian Ursyn Niemcewicz odbywający jedną ze swych interesujących podróży po ziemiach Polski i zanotował: „Chorzy w miejscu tym wielce dobroczynnym w dolegliwościach swoich doznają skutków. Największą miejscą tego nieprzyjemności jest brak cienia”. Jakby w odpowiedzi na te uwagi dokonano wówczas pierwszych nasadzeń lip i grabów stanowiących dziś najpiękniejszą ozdobę parku uzdrowiskowego. W 1820 r. Swoszowice nadal były skromne i nie stanowiły poważniejszej konkurencji dla modnych Krzeszowic. Z biegiem czasu weszło u Krakowian w modę przyjeżdżanie do Swoszowic na niedziele i święta. Uzdrowisko rozwijało się, Łazienki stawały się za ciasne. Kuracjusze bawili się wesoło mając do dyspozycji: restauracje, koncerty, bilard, kregle, taniec. Przedstawienia dawały tu wędrownie zespoły teatralne. Owe stosunkowo dobre lata trwały do 1831 r., kiedy to Powstanie Listopadowe i związane z nim zamknięcie komory celnej w Podgórzu, a następnie epidemia cholery doprowadziły

Swoszowice do upadku trwającego blisko 30 lat. W 1859 r. Zdrój i przyległe tereny zostały zakupione przez Spółkę Zdrojowisk Krajowych utworzoną z inicjatywy Prezesa dr Józefa Dietla za pieniądze ziemian małopolskich z ks. Władysławem Sanduszką na czele. Energia Józefa Dietla i członka Spółki prof. dr Franciszka Skrobła wkrótce doprowadziły do podniesienia rangi Uzdrowiska. W dwa lata po wykupieniu Zdroju Spółka wyremontowała go. Postawiono gotycką grotę służącą zabiegom inhalacyjnym. Wybudowano nowy budynek Łazienek, w którym było 30 kabin kąpielowych i kocioł parowy do ogrzewania wody mineralnej. Powstał nowy dom mieszkalny, dom parterowy z dwoma pawilonami na rogach, które łącznie ze starym dysponowały 70-oma pokojami wyposażonymi kompletnie w niezbędne meble. Wybudowano również dom letni z restauracją i salami do zabaw. Postawiono również dom w stylu „szwajcarskim” z 17-oma pokojami. W owych czasach dojazd z Krakowa do Swoszowic odbywał się dorozkami i bryczkami, ale też 3 x dziennie kursował omnibus krakowski.

Dzisiaj Swoszowice to osiedle Krakowa położone w południowo-wschodniej części byłej dzielnicy administracyjnej Kraków – Podgórze, a obecnie X Dzielnicy samorządowej. Charakter osiedla wynika z konieczności zachowania historycznej dyspozycji przestrzennej oraz stref ochronnych uzdrowiska. Rozporządzeniem Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 25.07.1973 roku Swoszowice zostały uznane Uzdrowiskiem. W 1974 roku Rada Narodowa Miasta Krakowa nadała Swoszowicom status Uzdrowiska.

Istnienie 200 – letniego parku uzdrowiskowego, parków leśnych oraz zielonego pasa rzeki Wilgi czynią ze Swoszowic idealne miejsce rekreacji.

Kalendarium

1362 r. Swoszowice wymienione po raz pierwszy jako wieś w „Tynieckim Kodeksie Praw”. XIV w. Wydobycie siarki w okolicy Swoszowic (największe w ówczesnej Europie). Znaczące dochody dla Skarbu Królewskiego. Poznanie źródeł siarczkowych i ich zastosowanie podczas zarazy.

1578 r. Publikacja lekarza nadwornego Wojciecha Oczko pt. „Cieplice” opisująca źródła siarczkowe.

XVI w. Wody siarczkowe używane do kąpieli leczniczych przez zakon Kanoników Laterańskich.

1617 r. Badania Erazma Syxta nad wodami leczniczymi Swoszowic.

1807-1811 r. Profesor UJ Feliks Radwanski – twórcą Uzdrowiska w Swoszowicach według ówczesnych wzorców europejskich. Budowa Łazienek i wytyczenie terenu dla Parku Uzdrowiskowego.

1800-1831 Najlepszy okres rozwoju Uzdrowiska.

1840 r. Pierwsza naukowa analiza wód mineralnych ze Swoszowic.

1859 r. Zawiazanie Spółki Zdrojowisk Krajowych. Działalność prof. Józefa Dietla.

1875 r. Doprowadzenie do Swoszowic linii kolejowej.

1914-1918 Dewastacja Uzdrowiska w okresie I wojny światowej.

1918-1939 Odbudowa i rozbudowa Uzdrowiska.

1939-1945 Rozbudowa Łazienek przez Niemców w czasie II wojny światowej.

1945 r. Nacjonalizacja Uzdrowiska.

1950-1960 Prowadzenie analiz naukowych wód mineralnych przez Instytut Balneologiczny w Szczawnie Zdroju oraz przez Uniwersytet Jagielloński w Krakowie.

1952-1953 Wiercenia w okolicy Lusiny. Potwierdzenie istnienia nowych złóż wód mineralnych.

1973 r. Formalna rejestracja P.P. Zespół Uzdrowisk Krakowskich. Włączenie Swoszowic w granice administracyjne Miasta Krakowa.

1974 r. Nadanie Swoszowicom statusu Uzdrowiska przez Urząd Miasta Krakowa.
1995 r. Budowa autostrady A-4 w sąsiedztwie Swoszowic, niebezpieczeństwo zanieczyszczenia i hałasu.
1999 r. Komercjalizacja Zespołu Uzdrowisk Krakowskich. Przekształcenie przedsiębiorstwa państwowego w spółkę akcyjną ze 100% udziałem Skarbu Państwa.
2007 r. Zmiana formy prawnej i nazwy Spółki na Uzdrowisko Kraków Swoszowice Sp. z o.o.

Bibliografia

1. mgr arch. Dorota Uruska-Suszek, mgr Katarzyna Fabijanowska „Katalog zabytkowych założen zielonych m.Krakowa i woj. Krakowskiego. Park zdrojowy w Swoszowicach” Kraków 1991
2. dr inż. arch. Elzbieta Weclawowicz-Bilska „Analiza możliwości rozwoju funkcji uzdrowiskowej w Krakowie. Zespół rekreacyjno-leczniczy Swoszowice” Kraków 1993
3. dr Jan Miklasinski – materiały własne